

ავთანდილ ნიკოლიაშვილი

ქუთაისის აკაკი წერეთლის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბიორგი ლეონიძის შავშური ფანჯები

ტაო-კლარჯეთისადმი, საერთოდ, ე. წ. „ოსმალსო საქართველოსადმი“ ცხოველი ინტერესი ქართველმა საზოგადოებამ განსაკუთრებული ძალისხმევით თავდაპირველად XIX საუკუნის 70-80-იან წლებში გამოავლინა. ეს მოვლენა არსებითად განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ სამ საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში დედასამშობლოს მონყვეტილი ამ რეგიონის დიდი ნაწილი დროებით, მცირე ნაწილი კი სამუდამოდ სწორედ ამ პერიოდში, კერძოდ, 1877-1878 წლების რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგად დაუბრუნდა მშობლიურ წიადს.

ამ დროიდან მოყოლებული ე. წ. „სამუსლიმანო საქართველოს“ თემა მეტ-ნაკლები მასშტაბით ყოველთვის იყო წარმოჩენილი ქართული მწერლობის არაერთი წარმომადგენლის შემოქმედებაში.

როგორც ცნობილია, მეორე მსოფლიო ომში მოპოვებული გამარჯვების შემდეგ, საბჭოთა კავშირის შესაბამისი სამსახურები, ამ იმპერიის მაშინდელი საჭეთმპყრობლის – იოსებ სტალინის მიერ გაცემული დირექტივების საფუძველზე, აქტიურ დიპლომატიურ პოლიტიკას ატარებდნენ იმხანად თურქეთის შემადგენლობაში შემავალი ქართული და სომხური ტერიტორიების – ყარსის, არტაანისა და ართვინის ოლქების დასაბრუნებლად.

აღნიშნული საკითხი საბჭოთა დელეგაციის მეთაურმა იოსებ სტალინმა პირველად 1945 წლის 17 ივლისიდან 2 აგვისტომდე გერმანიის ქალაქ პოტსდამში აშშ-ის, დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთისა და საბჭოთა კავშირის ხელისუფლების მესვეურთა მონაწილეობით გამართულ საერთაშორისო კონფერენციაზე დასვა. კონფერენციის მონაწილე ქვეყნების ლი-

დერებს საბჭოთა კავშირის თავკაცმა მაშინ ოფიციალურად განუცხადა, რომ თურქეთთან მშვიდობიანი ურთიერთობის დასამყარებლად იგი აუცილებლად მიიჩნევდა 1921 წლის მოსკოვისა და ყარსის ხელშეკრულებათა ძალით ამ ქვეყნის შემადგენლობაში მოქცეული ქართული და სომხური ტერიტორიების უკან დაბრუნებას პირველ მსოფლიო ომამდე არსებული საზღვრების ფარგლებში. კერძოდ, სტალინს მხედველობაში ჰქონდა ყარსის ოლქის სომხეთისთვის, ხოლო არტაანისა და ართვინის ოლქების საქართველოსთვის მიკუთვნება.

ამ დროიდან მოყოლებული, „საბჭოთა პროპაგანდამ დაიწყო მძლავრი იდეოლოგიური კამპანია თურქეთის მიერ 1921 წელს მიტაცებული მიწების დასაბრუნებლად. პროპაგანდისტული მანქანა მთელი სიმძლავრით ამუშავდა. ამ საქმეში ჩართული იყვნენ არა მარტო საბჭოთა მეცნიერები და მწერლები, არამედ ქართული და სომხური პოლიტიკური ემიგრაცია, საქართველოსა და სომხეთის ეკლესია. ისტორიული სამართლიანობის აღდგენას და თურქეთისგან ქართულ-სომხური მიწების დაბრუნებას ყველა ითხოვდა“ [5. 11].

უმუალოდ სტალინის ინიციატივით წამოწყებულ ამ იდეოლოგიურ კამპანიას საქართველოდან პირველად აკადემიკოსები: სიმონ ჯანაშია და ნიკო ბერძენიშვილი გამოეხმაურნენ გაზეთებში „კომუნისტსა“ და „ზარია ვოსტოკაში“ 1945 წლის 14 დეკემბერს გამოქვეყნებული ვრცელი წერილით – „თურქეთისადმი ჩვენი კანონიერი პრეტენზიების შესახებ“.

აღნიშნული წერილი საკავშირო ხელისუფლების მითითების საფუძველზე რომ იყო დაწერილი, ეს იმ ფაქტითაც დასტურდება, რომ იგი იმავე წლის 22 დეკემბერს ჯერ „პრავდასა“ და „იზვესტიაში“ გამოქვეყნდა, შემდეგ კი ე. წ. მოკავშირე რესპუბლიკების პრესაშიცა და უცხოურ გამოცემებშიც.

ამ დროიდან მოყოლებული აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ქართული და საკავშირო პრესის ფურცლებზე ასევე საინტერესო წერილები გამოაქვეყნეს ექვთიმე თაყაიშვილიმა,

არნოდ ჩიქობავამ, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა კალისტრატემ, ამიერკავკასიის მუსლიმანთა სასულიერო სამმართველოს წევრმა, აჭარის ყადმა რასიხ ბერიძემ და სხვებმა.

თავიანთ ოფიციალურ გამოსვლებში ხსენებულ საკითხს ასევე განსაკუთრებულ ყურადღებას მიაპყრობდნენ საქართველოს ხელისუფლების იმჟამინდელი ლიდერებიც. მაგალითად, საქართველოს გასაბჭოების 25-ე წლისთავთან დაკავშირებით გაზეთ „პრავდის“ 1946 წლის 25 თებერვლის ნომერში გამოქვეყნებულ წერილში, რომელიც 3 მარტს გაზეთმა „კომუნისტმა“ გადმობეჭდა, საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მდივანი კანდიდ ჩარკვიანი წერდა: „ჯერ კიდევ არ განხორციელებულა ქართველი ხალხის საუკუნეობრივი ოცნება: საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა. მის საზღვრებს გარეთ ჯერ კიდევ რჩება ოდითვე ქართული მიწა-წყალი: არტაანის (არდაგანის), ართვინის, ოლთისის, თორთუმის, ბაიბურთის, ისპირის, გიუმშიშხანეს, ლაზისტანის რაიონები. ამიტომ გასაგებია ქართული საბჭოთა საზოგადოებრიობის დაჟინებითი მოთხოვნები იმის შესახებ, რომ საქართველოს დაუბრუნდეს ჩვენი სამშობლოსაგან მოწვეტილი ტერიტორიები, რომლებიც ქართველი ხალხის კულტურისა და სახელმწიფოებრიობის აკვანს წარმოადგენენ“.

სამწუხაროდ, 1945 წელს დანყებული ეს პროცესი, რომელიც სტალინის გარდაცვალებამდე – 1953 წლამდე გაგრძელდა, მსოფლიოში იმხანად შექმნილი ახალი რეალობის ძალით უშედეგოდ დამთავრდა. 1953 წლის 30 მაისს საბჭოთა კავშირის საგარეო საქმეთა მინისტრმა ვ. მოლოტოვმა თურქეთის ელჩს მოსკოვში ასეთი ოფიციალური განცხადებით მიმართა: „კეთილმეზობლობისა და უსაფრთხოების განმტკიცების მიზნით, საქართველოსა და სომხეთის სსრ-ების მთავრობებმა შესაძლებლად ჩათვალეს, რომ უარი თქვან თურქეთთან ტერიტორიულ პრეტენზიებზე... ამგვარად, საბჭოთა მთავრობა

აცხადებს, რომ საბჭოთა კავშირს არ აქვს არავითარი ტერიტორიული პრეტენზიები თურქეთთან“.

საბჭოთა ხელისუფლების მიერ მიღებული ეს გადაწყვეტილება ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდგომ, 1992 წლის 30 ივლისს, საქართველოს იმჟამინდელმა პრეზიდენტმა ე. შევარდნაძემაც დაადასტურა თურქეთსა და საქართველოს შორის ანკარაში გაფორმებული ორმხრივი შეთანხმებით, რითიც ხსენებულ რეგიონებთან დაკავშირებით თურქეთთან ჩვენი ქვეყნის პრეტენზიებს საბოლოოდ დაესვა წერტილი.

ეს ყველაფერი აქ ერთხელ კიდევ იმიტომაც გავიხსენე, რომ ე. წ. „ოსმალის საქართველოს“ თემამ ზემოთ ნახსენები პერიოდის ქართულ მწერლობაში კიდევ ერთხელ იჩინა თავი განსაკუთრებული ძალითა და შთამბეჭდაობით. კერძოდ, აღნიშნულმა თემამ მნიშვნელოვანი ადგილი დაიკვიდრა იმხანად მოღვაწე მწერლების: გიორგი ლეონიძის, გრიგოლ აბაშიძის, ირაკლი აბაშიძის, სიმონ ჩიქოვანის, ილო მოსაშვილის, დუტუ მეგრელის, ვარლამ ჟურულის, ალიო ადამიას, ნესტორ მალაზონიას, მამია ვარშანიძისა და სხვათა შემოქმედებაში.

მიუხედავად იმისა, რომ ე. წ. თურქეთის საქართველოსადმი მიძღვნილი ლექსების შექმნას შემოქმედებითი იმპულსი გიორგი ლეონიძეს (1897-1966 წწ.) ზემოთ აღნიშნულმა პოლიტიკურმა მოვლენებმაც მისცეს, ისტორიული ავბედობის გამო დედასამშობლოსაგან ქართული რეგიონების მრავალსაუკუნოვანი მოწყვეტით განპირობებული სულიერი ტკივილის გამოხატვა მის შემდგომდროინდელ შემოქმედებასაც მსჭვალავს ძალზე ემოციურად და შთამბეჭდავად. ამ გარემოების განმპირობებელ ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორად პოეტის წინაპართა შავშური წარმომავლობაც იქცა.

კერძოდ, 1959 წელს დაწერილი ლექსისთვის – „ლეონიძეთა შორის ვიყავი“ თანდართულ განმარტებაში თავად პოეტი აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ასეთ რამეს გვაუწყებს:

„ლეონიძეთა გვარი მესხეთიდან მოდის. დღესაც ტბეთის სახელგანთქმული ტაძრიდან სამი-ოთხი კილომეტრის მანძილზე არის სოფელი ლეონიძე. იქიდან ვართ ლეონიძეები წამოსულები მე-17 საუკუნეში, როცა მესხეთი ოსმალეთმა დაიპყრო. ამჟამად ლეონიძეების ერთი შტო ცხოვრობს აჭარაში – ერგეში (ზემო ჯოჭო)“ [3. 80].

ხსენებული ლექსი გ. ლეონიძემ თავისი დაბადებიდან 60 წლისთავის აღსანიშნავ იუბილესთან დაკავშირებით აჭარაში ყოფნის დროს მიღებულ შთაბეჭდილებათა საფუძველზე დაწერა. კერძოდ, პირველად სწორედ მაშინ შეხვდა ის ჯოჭოში მცხოვრებ სახლიკაცებს და ამ შეხვედრის შედეგად განცდილი პატრიოტული მღელვარება ამ სტრიქონებით გამოხატა:

ლეონიძეთა შორის ვიყავი,
ჩქეფდა ჭოროხი, ტყე შრიალებდა,
სახლიკაცების ნახვით ვიხარე,
რა საქმე მქონდა ძველ იარებთან.
გვექონდა წარსული ძველი და მწველი
და არც გვინდოდა მასზე გვეჩივლა,
ვიგემეთ სიტკბო, უდარდებობა,
ძმობით გვინდოდა თავი გვეჩინა.
სამასი წლობით დაშორებულებს
დღეს საძმო ჭიქა ერთად გვეჭირა,
ის გვიხაროდა, რომ ქართველობა
თვითეულს გულში გადაგვეჩინა.

ხსენებული ლექსი გამონაკლისი არ ყოფილა და ლეონიძეთა გვარის შავშური წარმომავლობისთვის პოეტს სხვა დროსაც არაერთგზის გაუსვამს ხაზი სიამაყით. მაგალითად, 1959 წელს დაწერილ ლექსში „გულიც იქ არის, სულიც იქ არის“ იგი თავის თავს ამგვარად მოიხსენიებს: „მე – ძველი მესხი, ტბელი, ოშკელი,“ ხოლო 1963 წელს ბათუმში გამართულ ჰაიდარ აბაშიძის დაბადებიდან 70 წლისთავისადმი მიძღვნილ იუბილე-

ზე გაგზავნილ მისასალმებელ სიტყვას ქვემოთ ასეთ მინაწერს უკეთებს: „შენი ძველი მეზობელი შავშეთიდან“.

ყოველივე ზემოთქმულთან დაკავშირებით მინდა გავიხსენო 1959 წლის 30 ოქტომბერს „ლიტერატურულ გაზეთში“, 1970 წლის 3 ივნისს კი გაზეთ „საბჭოთა აჭარაში“ გამოქვეყნებული ფრიდონ ხალვაშის ის წერილებიც, რომლებშიც პოეტის დაბადებიდან 60 წლისთავთან დაკავშირებით აჭარაში გოგლას სტუმრობის ამბავია მოთხრობილი. ჯოჭოში მცხოვრებ სახლიკაცებთან სტუმრად მიმავალი პოეტი მასპინძლებს ორად გაყოფილ სოფელ მარადიდში შეუჩერებიათ. საზღვართან მიახლოებულ გოგლას სევდიანი მზერა გაღმა მხარეს მდებარე ერთ-ერთი ფიცრული სახლისთვის მიუპყრია, რომლის სახურავზე ასული კაცი თურმე კრამიტს ასწორებდა და თან რაღაცას ლილინებდა. „გიორგიმ ხელი ყურზე მიიღო, მოუსმინა, ჩაილიმა და კმაყოფილმა ჩაიგუგუნა: – ქართულად მღერის!

მაგრამ ამ ღიმილს უცრემლოდ არ ჩაუვლია.

ფ. ხალვაშის თქმით, მხოლოდ თავისიანებთან, ჯოჭოელ ლეონიძეებთან შეხვედრამ გადაურეკა იმ დღეს გიორგის უნებურად შემოწოლილი ნაღვლის ბურუსი“ [7, 1970].

სტუმრად წვეული პოეტის მიერ დასმულ შეკითხვაზე – ლეონიძეები აქ საიდან გაჩნდითო, – ერთ-ერთ ბერიკაცს უთქვამს: „ბაბაი იტყოდა, ჩვენ არდაჰანის ტბეთიდან ვართო.

– ტბეთიდან? – გახარებია გიორგის, – დასტურ ნათესავები ვყოფილვართ. ჩვენი წინაპრებიც იმ გადაღმა ტბეთიდან გადასახლებულან კახეთში.“

გ. ლეონიძის მონათხრობს მისი გვარის შავშეთიდან მომდინარეობასთან დაკავშირებით ფ. ხალვაში ჟურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ 2000 წლის მეორე ნომერში გამოქვეყნებულ იმ მოგონებაშიც იხსენებს, სადაც გოგლასთან მისი უკანასკნელი სტუმრობის შესახებაა ნაამბობი. კერძოდ, თავისი გვარის წარმომავლობის თაობაზე პოეტს ბატონი ფრიდონისთვის ასეთი რამ უთქვამს: „კურთხეული მხარის შვილი ხარ... დიდი ქარ-

თული კუთხეა შენი მშობელი მიწაო. ჭირგამოვლილია და უკვდავი ეგ მხარე. იქ ჩემიანებს რომ შევხვდი (გოგლას მხედველობაში ჰქონდა სოფელ ერგეში მცხოვრებ ლეონიძეებთან შეხვედრა – ა. ნ.), გული სხვანაირად ამიძგერდა. ერთხელ კიდევ ვიგრძენი, მეც ძველი შავშელი ვარ. ჩვენ, ლეონიძენი, ყველანი იქიდან ვართ, ის ჩვენი ალაგები, ჩვენი წინაპრების მიწა-წყალი იქით, გადაღმა დარჩაო. ჩვენი დაკარგული დიდებული ტაძრები და ციხეთა ჩამონაშალი ქვები მეძახიანო. არ იქნა, ვერ მოვესწარი, ვერ მოვინახულე იქაურობაო“ [8, 104].

შემდეგ კი ჩვენი ქვეყნის მრავალსაუკუნოვანი ისტორიული ავბედობის გახსენებით ცრემლმორეულ გოგლას მშობლიურ წიაღს იძულებით მონყვეტილი ამ მხარის შესახებ საუბარი ასეთი სიტყვებით დაუმთავრებია: „აჭარა და ის ჩვენი მშობლიური, მაგრამ დაკარგული გადაღმეთი ცრემლია ჩვენი, ტკივილი და მოურჩენელი ჭრილობაო. ამისი დავიწყება სიტყვის მიუშაკისთვის არ იქნება. სიტყვა, თუ იგი სულის ძირებიდან ამოგეზარდა, თავად მოგთხოვს, მათმბობინე ეს დარდებიანი სათქმელი საქართველოსიო.“

გარდა აჭარისა და კახეთისა, ლეონიძეები იმერეთშიც, კერძოდ კი წყალტუბოს რაიონის სოფელ ოფშკვითშიც ცხოვრობენ საკმაო რაოდენობით. როგორც მ. ალავიძის მოგონებიდან ვგებულობთ, ეს ამბავი გ. ლეონიძესაც კარგად ცოდნია და 1963 წლის მაისში ქუთაისში სტუმრად მონვეულ პოეტს იქ მცხოვრები თავისი სახლიკაცებიც მოუწახულებია [1. 136].

ლეონიძეთა გვარის შავშურ წარმომავლობასთან და აჭარაში მათი ერთი დიდი განშტოების მკვიდრობასთან დაკავშირებით ასევე საინტერესო ცნობებს ვხვდებით აჭარაში მოღვაწე პოეტის მამია ვარშანიძის (1916-1999 წწ.) მოგონებათა წიგნში „მე შავშელი ვარ“. საკმაოდ ვრცელი მოცულობის ამ ნაშრომით ბატონი მამია შთამბეჭდავი ფორმით მოგვითხრობს გარდაცვალებამდე რამდენიმე თვით ადრე ბათუმში დასასვენებლად მყოფ გ. ლეონიძესთან გამართული შეხვედრების შე-

დეგად მიღებულ შთაბეჭდილებებს. როგორც მისი ამ მონათხრობიდან ვგებულობთ, გ. ლეონიძე აჭარაში 1965 წლის 25 აგვისტოდან 21 სექტემბრამდე იმყოფებოდა დასასვენებლად ოჯახთან ერთად. ამ ხნის განმავლობაში პოეტი ხშირად ხვდებოდა მის იქაურ კოლეგებსა და მეგობრებს და მართავდა შეხვედრებს როგორც ბათუმში, ისე აჭარის სხვადასხვა სოფელში.

ამ შეხვედრების დროს გ. ლეონიძე ხშირად უსვამდა ხაზს როგორც აჭარასთან მის სისხლხორცეულ კავშირს, ისე მისი წინაპრების შავშურ წარმომავლობას. დაკონკრეტების მიზნით დავიმონუმებ ორიოდ ფრაგმენტს მ. ვარშანიძის მიერ დაფიქსირებული ლეონიძისეული მონათხრობებიდან: „მე შავშელი ვარ. ჩემი წინაპარი შავშეთიდანაა წამოსული. როცა თურქები მიქაძენ შავშეთს, სამი ძმა გამოქცეულა. ერთი ჩასახლებულა კახეთში, სადაც საკმაოდ ვართ ლეონიძეები, მეორე ჩასახლებულა ოფშკვითში (იმერეთში, წყალტუბოს მუნიციპალიტეტში მდებარე სოფელში – ა. ნ.), სადაც ჩვენი გვარი ოცამდე კომლია, მესამე ჩასახლებულა ერგესა და ჯოჭოში, სადაც აგრეთვე ოცდაათამდე კომლია. ასე რომ, მე შავშელი ვარ. ჩემი დები და ძმები ამ ხუთი წლის წინათ კიდევ მოვინახულე ერგესა და ჯოჭოში“ [2. 66].

ან კიდევ: „სოფელ ჯოჭოში სახლიკაცები მყავს – ლეონიძეები... ფესვები სამხრეთ საქართველოში მიდვას – ჩემი წინაპრები შავშელები არიან. ასე რომ, ბათუმში მასპინძელი უფრო ვარ, ვიდრე სტუმარი“ [2. 51].

სამწუხაროდ, თურქეთსა და საბჭოთა კავშირს შორის პოეტის სიცოცხლეში არსებული არაკეთილმეზობლური ურთიერთობის გამო გ. ლეონიძე ისე გარდაიცვალა, რომ ვერც თავისი წინაპრების უძველესი სამკვიდრებლის მონახულება შეძლო და ვერც ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმა დარჩენილი ქართული ისტორიული ძეგლებისა.

შავშეთიდან მისი გვარის მომდინარეობასთან დაკავშირებით გ. ლეონიძის მიერ გამოთქმული ზემოთ აღნიშნული ინ-

ფორმაცია სიმართლეს რომ წარმოადგენს, ეს ფაქტი პოეტის შვილიშვილმა გიორგი ქავთარაძემ იმითაც დაამტკიცა, რომ 1996 წელს ტაო-კლარჯეთში ყოფნის დროს მას საგანგებოდ მოუძიებია მისი დიდი ბაბუის წინაპართა სოფელი. ართვინსა და ტბეთს შორის მდებარე ამ პატარა სოფელს, სადაც ამჟამად მხოლოდ რამდენიმე კომლი ცხოვრობს, თურქულად ადრე თურმე ნიოლიზე მაჰალესი (თურქულად ნიოლიძეთა, იგივე ლეონიძეთა, უბანი) ერქვა, უკანასკნელ ხანს კი თურქულმა ადმინისტრაციამ მას სახელი შეუცვალა და არდიჩლი მაჰალესი (ღვიის უბანი) დაარქვა. ყოველივე ზემოთქმულთან დაკავშირებით ასევე უაღრესად მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრის ქართულ და რუსულ რუკებზე ხსენებული სოფელი „ლეონიძისა“ და «ЛИОНИДЗЕ-ს» სახელებითაა აღნიშნული [6. 129].

იმის დასტურად, რომ თავისი შორეული წინაპრების სოფელთან დაკავშირებით გ. ლეონიძეს საკმაოდ ბევრი რამ სცოდნია, გ. ქავთარაძე ერთ ასეთ ინფორმაციასაც გვანვდის: „ეს ერთი ციცქნა სოფელი (სულ რამდენიმე კომლია) მთაზეა გაშენებული და ნაძვებით და ფიჭვებით არის გარემოცული. მენიშნა: გოგლამ თავისი ეზო წყნეთში სულ ნაძვებითა და ფიჭვებით გაავსო. სტუმრებს უკვირთ ხოლმე, გარეკახელ კაცს ფიჭვები ეგრე რამ შეაყვარაო“ [6. 129].

ისტორიული საქართველოს იმ მხარეს, რომელიც ადრინდელ შუა საუკუნეებში გაერთიანებული ქართული სახელმწიფოსა და კულტურის აკვანს წარმოადგენდა, გ. ლეონიძე ხშირად მესხეთის სახელით მოიხსენიებდა ხოლმე. მიუხედავად იმ დიდი ეროვნული სიხარულისა, რასაც პოეტი ამ უმნიშვნელოვანესი რეგიონის ერთი ნაწილის (სამცხე-ჯავახეთისა და აჭარის) დედასამშობლოსთან შემოერთების გამო გამოხატავდა, ხსენებულ თემაზე შექმნილ მის ნაწარმოებებს ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმა დარჩენილი ქართველი მოძმეების გაუცხოებითა და ჩვენი წინაპრების მიერ იქ შექმნილი ისტორიული ძეგ-

ლების ვერმონახულებით გაჩენილი ეროვნული ტკივილიც მსჭვალავს უმძაფრესი ფორმით.

პირველი ლექსი, რომელშიც გ. ლეონიძის ეროვნული თვალთახედვის არსებითად განმსაზღვრელი ეს ტკივილი წარმოჩინდა, იყო „მესხეთი“ (1946 წ.). ხშირად ძველი მესხეთის სახელით მოხსენიებული ქართული რეგიონების იმ ნაწილს, რომლებიც ისტორიული ავბედობის გამო მშობლიურ წიაღს იყო მონყვეტილი და უცხო ქვეყნის მიერ სამი-ოთხი საუკუნის წინათ მიტაცებული, პოეტი „საქართველოზე მოჭრილ ძუძუს“ უწოდებს და მათი მონატრებითა და ვერნახვით გამონწვეულ ტკივილს ამ სტრიქონებით გამოხატავს [3. 240]:

ისე დავბერდი,
ველარ ვნახე ტბეთი, შატბერდი...
ვერც არტანუჯი, ოშკი, ხახული...
როდის მოუვა მათ გაზაფხული?
ველარ ვემთხვიე მესხეთის მიწას,
სადაც გმინავენ ძველი ლოდები,
სადაც აჩრდილნი მამა-პაპათა
შემოგვძახიან: თქვენ გელოდებით!

ქართველი კაცის ეროვნული გულისთქმის ესოდენი ემოციურობით წარმომჩენი ამ ლექსის შექმნის საფუძვლად არა მარტო ამ მხარის ისტორიული წარსული იქცა, არამედ დედასამშობლოსთან მის შემოსაერთებლად იმხანად გატარებული სახელმწიფოებრივი პოლიტიკაც. გ. ლეონიძის ხაზგასმით, ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს მიღმა დარჩენილ ზემოთ ხსენებულ რეგიონებში მდებარე „დიდი ტაძრები“ კვლავაც „ქართული ოცნებით სუნთქავდნენ“ და იქ მცხოვრებ ჩვენს „დაკარგულ ძმებს“ ხელები აქეთკენ ჰქონდათ საშველად გამონვდილი.

გ. ლეონიძის მესხური ციკლის ლექსების დაწერის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი ამ ადამიანებისთვის ეროვნულად გამამხნეველები ხმის მიწვდენის მცდელობაც იყო, სამადლობელი სიტყვის თქმა იმის გამო, რომ, მშობლიური წიაღიდან მრა-

ვალსაუკუნოვანი მონყვეტის მიუხედავად, ისინი მაინც ქართველებად რჩებოდნენ.

მაგალითად, 1948 წელს დაწერილ თავის ერთ-ერთ ლექსში „ნუ გაათათრდები“ პოეტმა ამ მიზნით ძალზე ეფექტურად გამოიყენა სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონიდან ამოღებული შემდეგი ცნობა: „ნუ გაათათრდები – ეგვიპტის მტრედი, მომცრო ფრინველი, მსგავსი გვრიტისა; მისირისა (ეგვიპტე) და შირაზში (ირანი) ცხოვრობს. ესენი ოდეს მგზავრს კაცს ნახავენ, იწყებენ ძახილს ქართულის ენით: ნუ გაათათრდები! და ამ მიზეზით თათარნი უწოდებენ გიაურყუში, ვითომც უსჯულო ფრინველი“ [3. 249]. ხსენებული ზღაპრული ფრინველისადმი მიმართულ ამ ლექსში საბას მიერ მონოდებულ ზემოთ დამონმებულ ცნობას გ. ლეონიძე მოხერხებულად იყენებს საიმისოდ, დედის „ძუძუს მოსხლეტილ გარექართველებს“ მშობლიური ქართული ენისადმი უღალატობის გრძნობა კიდევ უფრო მეტად რომ განუმტკიცოს და გაუძლიეროს:

შენ დღესაც ისევ თავზე დაჰკენესი
ძუძუს მოსხლეტილ გარექართველებს,
იქ თურქის ბრჭყალში, თათრის ბორკილში,
სადაც მრავალი ცრემლით ათენებს.
თვალით დახვრიტეთ ჭოროხის მხარე,
არ მოგვირჩება ჩვენ ის ტკივილი,
ვიდრე ლაზისტანს და ფერეიდანს
ისევ მოესმით შენი ყივილი!
იფრინე სულ იქ და იტრიალე,
დაძებნე ჩვენი ძმები და დები,
შენი მკაცრი ხმით ისევ დასძახე:
– ძმანო ქართველნო, ნუ გაათათრდებით!..

ჩვენი ქვეყნის ხსენებული რეგიონების ისტორიული ბედუკულმართობიდან გამომდინარე, აღნიშნული ციკლის ლექსებში გ. ლეონიძემ განსაკუთრებული ყურადღების საგნად სავსებით ბუნებრივად აქცია იქ მცხოვრები ჩვენი თანამემამულეების

ეროვნულ პრობლემათა გამოხატვა. მიუხედავად იმისა, რომ პოეტის შემოქმედებაში ამ თემატიკის ფართოდ დამამკვიდრებელ ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორად 1945-1953 წლებში საბჭოთა კავშირის მიერ თურქეთის მიმართ წაყენებული ტერიტორიული პრეტენზიები იქცა, ეს თემა გ. ლეონიძის შემდგომდროინდელ შემოქმედებაშიც იჭერს საგულისხმო ადგილს. მაგალითად, 1964 წელს დაწერილ ერთ-ერთ ლექსში [3. 399] ხსენებულ რეგიონებთან დაკავშირებული თავისი ეროვნული გულისთვისა პოეტმა შემდეგნაირად გამოხატა:

ზღვაო, აღელდი და, თუ გიყვარდე,
მამხეფე შხეფი ტრაპიზონისა,
ძმა დამიბრუნე, ძმა მომიყვანე,
ნაცვლად მტაცებელ იაზონისა!

ისტორიული ავბედობის გამო ქართული მხარეების დაკარგვით განპირობებული მძაფრი ეროვნული ტკივილი გ. ლეონიძის მოგონებათა ნიგნშიც გამოვლინდა. მხედველობაში მაქვს „ნატვრის ხის“ ერთ-ერთი უაღრესად საინტერესო ნოველა „ჩორეხი“, რომლის მთავარი პერსონაჟის – მუდამ ჩვენი ქვეყნის წარსული დიდებით მოამაყე და „მამულის სევდით სახეშეკომლილი“ ჩორეხის მიერ პოეტისა და მისი თანატოლები-სათვის მათი ბავშვობისას ნათქვამი შეგონების დაფიქსირებით გ. ლეონიძემ ასეთი ანდერძი დაუტოვა ჩვენს მომავალ თაობებს: „მესხეთი, სამცხე, აჭარა, შავშეთი, ტაო, კლარჯეთი, ერუშეთი, სრულიად ჭანეთი – აი, საქართველოს ნატამალი! კურთხეული მხარე! არ დაივინყოთ საქართველოს მოჭრილი ძუძუ! ჩვენი აკვანი! ქართული სალამით ამოდის იქ მზე. იქ გამოიგონეს ქართველებმა პირველი ფოლადი; იქ დაარტყა პირველად ურო თუბალაურმა!

„ან მტვრად აღგვიღან იგი ძალნი და იგი ღონე!“

როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, ისტორიულად საქართველოს კუთვნილ ზემოთ ხსენებულ ქართულ რეგიონებთან დაკავშირებული პრობლემა დღეს წარსულის კუთვნილებას წარ-

მოადგენს და სახელმწიფოებრივ დონეზე ოფიციალურად ხელმოწერილი შეთანხმების საფუძველზე ჩვენს ქვეყანასა და თურქეთს ერთმანეთის მიმართ ტერიტორიული პრეტენზიები უკვე აღარ აქვთ.

მაგრამ, ამის მიუხედავად, წინამდებარე ნაშრომში აღნიშნული საკითხისადმი გიორგი ლეონიძის დამოკიდებულება თუ მაინც იქცა სპეციალური მსჯელობის საგნად, მხოლოდ იმიტომ, რომ პოეტის ეროვნული მრწამსის სრულყოფილად შეცნობა და გააზრება მის მიერ ამ თემაზე შექმნილ ნაწარმოებებში გამოხატული ავტორისეული თვალთახედვის გაუთვალისწინებლად შეუძლებელია.

ლიტერატურა – REFERENSES:

1. ალავიძე მ., ლიტერატურული წერილები, ქუთაისი, 1981.
2. ვარშანიძე მ., მე შავშელი ვარ, ბათუმი, 1996.
3. ლეონიძე გ., ლექსები, პოემები, ერთტომეული, თბილისი, 1980.
4. ლეონიძე გ., საქართველოს ცრემლები, ლექსები, პოემები, თბილისი, 2000.
5. სამუშია ჯ., შესავალი წერილი წიგნისა – ერთი იდეოლოგიური კამპანიის ისტორიიდან (საბჭოთა კავშირის ტერიტორიული პრეტენზიები თურქეთისადმი 1945-1953 წლებში), მასალები გამოსაცემად მოამზადა და შესავალი წერილი დაურთო ჯ. სამუშიამ, თბილისი, 2003.
6. ქავთარაძე გ., გოგლა ახლოდან... წელთა სიშორიდან. იხ. წიგნი: გიორგი ლეონიძე (კრებული), შემდგენელი თ. ბარბაქაძე, თბილისი, 2001.
7. ხალვაში ფ., „მესხეთო, ჩემო აჭარა! (მოგონება გ. ლეონიძეზე)“, გაზ. „საბჭოთა აჭარა“, ბათუმი, 1970 წ. 3 ივნისი.
8. ხალვაში ფ., გოგლას სუფრა, ყურნ. „ლიტერატურული აჭარა“, №2, ბათუმი, 2000 წ.

AVTANDIL NIKOLEISHVILI

Kutaisi Akaki Tsereteli State University

SHAVSHETIAN ROOTS OF GIORGI LEONIDZE

Summary

In the 70s and 80s of the 19th century, Georgian society showed special interest in the Georgian regions that are part of Turkey – Tao-Klarjeti. This event was essentially caused by the fact that a large part of this territory was returned to Georgia temporarily, and a small part permanently, precisely in this period, namely as a result of the Russo-Turkish war of 1877-1878. After the victory in the Second World War, in 1945-1953, the Soviet Union pursued an active diplomatic policy to return the Georgian and Armenian territories that were part of Turkey. It was this circumstance that led to the fact that the mentioned theme appeared with a special force in the Georgian literature of that time. Although Giorgi Leonidze's interest in the theme was determined by the mentioned political events, the establishment of this problem as one of the main themes of his work was also determined by the origin of the poet's ancestors. Therefore, it is impossible to fully understand Giorgi Leonidze's national beliefs without considering the point of view expressed in his works on this topic. The first poem written by Giorgi Leonidze on this topic was "Meskhети" (1946). In it, the poet paid special attention to his origin from Shavsheti. He dedicated the poem "I was among Leonidzes" written in 1959 to the same issue. Here is what the poet himself writes about the issue in the comment attached to the mentioned poem: "Leonidze family comes from Meskhети. Even today, the village Leonidze is at a distance of three to four kilometers from the famous temple of Tbeti. We Leonidzes came from there in the 17th century. Currently, one branch of the Leonidzes lives in Adjara." We find interesting information about the Shavshetian origin of the Leonidze family and the residence of

one of their large branches in Adjara in the letters of Mamia Varshanidze and Pridon Khalvashi, poets from Adjara. Giorgi Kavtaradze, grandson of the poet, also confirms this opinion based on appropriate documents. In 1996, during his stay in Tao-Klarjeti, he specially searched for Giorgi Leonidze's ancestral village. This village, located between Artvini and Tbeti, used to be called Niolize Mahallesi (Leonidze District in Turkish), but recently the Turkish administration changed its name to Ardicli Mahallesi (Juniper District). In relation to all of the above, the fact that the village mentioned on the Georgian and Russian maps of the second half of the 19th century, that was noted by the name of "Leonidze" is also extremely important. Giorgi Leonidze called this side of historical Georgia the cradle of the Georgian state and culture and mentioned it as Meskheti.